

72.

A Belügyminisztérium Magyar Autonóm Tartományi parancsnokának jelentése az állambiztonág tevékenységéről

Marosvásárhely, 1957. április 28.

1940–1944 között a Magyar Autonóm Tartomány jelenlegi területén a történelmi pártokon kívül több magyar nacionalista szervezet és párt is működött, mint például a Nyilaskeresztes Párt, a Magyar Újjászületés Pártja, az Erdélyi Párt és a Hárshegyi Örsvezetők Központi Kiképzőkerete (HÖKK).⁴⁰ Egyes városokban és községekben német csoportok és cionista szervezetek is léteztek. E szervezetek vezetőinek többsége elmenekült a fasiszta csapatokkal, különösképpen a Német Népközösség⁴¹ vezetői és a magyar fasiszta pártok vezetői. 1945–1950 között pedig nagyon sok cionista vezető vándorolt ki Izraelbe.⁴²

A román és magyar burzsoá vezető elemek azonosítására és számbavételére irányuló operatív-informatív munka a BM 70. sz. parancs⁴³ megjelenése előtt kezdetleges állapotban volt az elindított ügyek száma és az ezekkel kapcsolatos informatív munka tekintetében. Ily módon a rendelet megjelenése előtt a magyar nacionalizmus ügyében mindössze 7, a román burzsoá pártok esetében 6, valamint 13 ellenőrző nyomozás volt folyamatban a tartomány területén. Ugyanakkor az említett elemek követése is akadozott, mivel nem rendelkezünk kellő ügynökhálózattal. Nagyon sok hajdani magyar fasiszta szervezet vezetőjét nem azonosítottuk be és nem vettük nyilvántartásba, és mivel csökkentették az e területen dolgozók számát, jelenleg mindössze hatvan ügynököt foglalkoztatunk. Ez a létszám túl kevésnek bizonyult ezen ellenséges elemek azonosításához és nyomon követéséhez.

Ez a hiányosság főleg a magyarországi ellenforradalmi események során érződött, amikor a tartomány területén a magyar és román nacionalista elemek ellenséges cselekedeteket hajtottak végre, egyesek különböző ellenforradalmi tettek végrehajtására szervezkedtek, mások a népi demokratikus rendszer ellen bujtogattak. Ebben az időszakban megsokasodtak a magyarországi ellenforradalmi

40 A jobboldali-szélsőjobboldali pártok 1940–1944 közötti észak-erdélyi tevékenysége lényegében még feltáratlan. A kötetben közölt dokumentációból azonban kiderül, hogy a közvélekedéssel ellentétben legalább az Imrédy-féle Magyar Újjászületés Pártjának nem elhanyagolható társadalmi bázisa volt a magyar adminisztráció utolsó éveiben. Az Erdélyi Pártról lásd Tibori Szabó Zoltán: *Teleki Béla erdélyisége: embernek maradni embertelen időkben*. Kolozsvár, NIS, 1993.; más megközelítésből Egry Gábor, *Az erdélyiség színváltása. Az Erdélyi Párt ideológiája: identitáspolitikai elemzési kísérlet* (kézirat, Budapest, 2006). A '30-as és '40-es évek erdélyi magyar szélsőjobboldalról lásd még Horváth Sz. Ferenc: *Az Erdélyi Lapok ideológiája. Zsidókérdés, katolikus antiszemitizmus és nemzeti szocializmus Erdélyben (1932–1940)*. *Regio*, 2004. 3. sz. 101–141. p.

41 Románul *Grupul Etnic German* (GEG), németül *Deutsche Volksgruppe*: 1940–1944 között a dél-erdélyi szász közösség egyetlen politikai szervezete, ami a nemzeti-szocialista eszme- és társadalomszervezési modelleket képviselte.

42 Pontatlan és torz információ: 1946–1951 között nem csak „a cionista vezetők”, hanem összesen 132 682 romániai zsidó vándorolt ki Izraelbe. Az *Alia*-nak nevezett emigrációnak nem csak érzelmi, hanem elsősorban politikai (1948-tól illegálisnak minősítették a cionista mozgalmat, a pártból sok zsidót zártak ki) és társadalmi-gazdasági (pl. az 1948-as államosítások) okai is voltak. Lásd Harry Kuller: *Evreii în România anilor 1944–1949. Evenimente, documente, comentarii*. București, Hasefer, 2002.

43 Az 1957. január 17-én kiadott BM 70. sz. utasításról lásd a bevezető tanulmányt.

jelszavak alapján készült ellenforradalmi hangulatú röpcédulák, és a névtelen fenyegető levelek. Az ügynökhálózatunk mozgósítása és irányítása eredményeként 64 magyar és 60, a Ioan Faliboga által vezetett ellenforradalmi szervezetben tevékenykedő román nacionalista elemet vettünk őrizetbe. A 70. sz. parancs megjelenése után a BM Tartományi Igazgatóságának vezetősége pontos végrehajtási tervet állított össze, amely értelmében az igazgató és két helyettese ellátogatott minden rajoni Securitate osztályhoz, hogy tényleges segítséget nyújtson az ottani szerveknek azon ellenséges elemek azonosításában és felderítő nyilvántartásba vételében, akikről a 70. sz. parancs értelmében megfigyelési adatlapot kellett nyitni. E célból minden rajonban elkészültek a hajdani burzsoá pártok szerkezetét rekonstruáló táblázatok, a hajdani vezetők ellen egyéni megfigyelést kezdeményeztünk és az ügynöki hálózathoz eltávolítottuk a nem megfelelő elemeket.

Ebben a munkában Mureșanu tábornok⁴⁴ elvtárs segítette minket, aki elemezte a magyar nacionalisták tevékenységét, különösképpen a felsőoktatási intézményekben, konkrét parancsokat adott húsz ügynök beszerzésére, amelyek közül eddig kilencet állítottunk munkába. Az összes tervezett beszerzést azért nem sikerült végrehajtanunk, mert az egyetemisták vakáción vannak, vagy kollokviumokon vesznek részt. Jelenleg több diákot is vizsgálunk azért, hogy beszervezhessük az Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem magyar nacionalistáinak megfigyelésére. Felderítő munkánkban 1957 márciusában Evgheni Tănase vezérőrnagy elvtárs segítette, aki útbaigazított a 70. sz. parancs végrehajtásában, elemezte a legfontosabb elindított akciókat és a rendelkezésünkre álló információkat, konkrét utasításokat adott a hajdani pártok szerkezetének rekonstruálására és egy megfelelő ügynökhálózat kiépítésére. Ugyanakkor a szovjet tanácsadó elvtársaktól is komoly segítséget kaptunk.

Az eddigi utasításokat követve több hajdani nacionalista szervezetekhez tartozó, vezető pozíciót betöltő elemet sikerült azonosítanunk: Nyilaskeresztes Párt 117, Magyar Újjászületés Pártja [Imrédy-párt] 82, Erdélyi Párt 245, vasgárdista mozgalom 51, Nemzeti Parasztpárt 11, Nemzeti Liberális Párt 6, Független Szociáldemokrata Párt 2, cionisták 14, Hárshegyi Őrsvezetők Központi Kiképzőkerete 1: összesen 529 személy.

44 Alexandru Mureșanu (Ady László, 1911-?), belügyi tiszt. Marosvásárhelyen született polgári családban. Az illegális kommunista mozgalomban való részvétele miatt 1937-ben Ana Paukerrel együtt ítélték el, 1944-ig börtönben ült. 1948-tól az RMP KV Külügyi Osztály vezetője volt, majd 1951. november 20-tól a BM tanácsosa, pénzügyi kérdésekkel foglalkozott. Ebben a minőségben részt vett az 1952-es Luka-ügy előkészítésében, a Romániában tevékenykedő szovjet tanácsosokkal együtt. 1951-ben Budapestre küldték a Rajk-per anyagainak tanulmányozására, majd a Luka László és Jakab Sándor elleni eljárásban is felhasznált anyagokat Keleti Sándornak, a Securitate kolozsvári parancsnokának adta át. 1952. június 23-tól belügyminiszter-helyettes lett Alexandru Drăghici mellett. 1952-1953-ban a „túlzsúfolt központok”-nak minősített városokból kitelepítettekről döntő bizottság tagja (ACNSAS, fond Documentar, dosar 55, vol. 21). Emellett 1955-ig a munkatáborokat is felügyelő igazgatóság vezetője. Az RMP-ben és a BM-ben 1958-ban beindult etnikai-politikai tisztogatások miatt 1959-ben minden funkciójából felmentették, a „munkásosztály ellen kifejtett intenzív tevékenység” vádjával elítélték mint Siguranța-besúgót, 1962-1964-ben letartóztatottként Szamosújváron volt. Későbbi sorsa ismeretlen. Életrajzi adatai Oprea: *Banalitatea răului*, i. m. 560. p.

Az azonosított elemek közül a következő esetekben nyitottunk felderítő nyomozást: Nyilaskeresztes Párt 86, Magyar Újjászületés Pártja 50, Erdélyi Párt 128, vasgárdista mozgalom 41, Nemzeti Parasztpárt 8, Nemzeti Liberális Párt 6, Független Szociáldemokrata Párt 2, cionisták 14, Hárshegyi Őrsvezetők Központi Kiképzőkerete 1. Összesen 344 nyomozás indult.

A nyomozások közül hat még csak vizsgálati stádiumban van, mert egyéni megfigyelésre⁴⁵ terjesztettük elő őket, és egy ügyet már lezártunk, mivel a követett személyt időközben letartóztattuk mint az egyik összeesküvő szervezetnek tagját. Néhány hajdani fasiszta szervezet vezetője esetében még nem nyitottunk egyéni nyomozást, mert van kompromittáló anyagunk, de nem tudjuk, hogy a tartományban laknak-e még, másokról pedig nem rendelkezünk olyan dokumentációval, amelyből világosan kitűnne az illető vezető szerepe. Az információszerzés már folyamatban van, és ezután az említett elemek ellen egyéni nyomozást indítunk. A folyó ügyeken és az azokon dolgozó ügynökök járás szerinti megoszlásuk a következő:

Tartományi szinten: III. alosztály [belső elhárítás], 8 operatív tiszt, 53 akció.

Járások. Régen járás: 3 tiszt, 27 akció, Marosvásárhely járás: 3 tiszt, 21 akció, Udvarhely járás: 4 tiszt, 23 akció, Maroshévíz járás: 3 tiszt, 26 akció, Székelykeresztúr járás: 2 tiszt, 9 akció, Gyergyó járás: 3 tiszt, 29 akció, Erdőszentgyörgy járás: 2 tiszt, 19 akció, Csík járás: 3 tiszt, 18 akció, Kézdivásárhely járás: 2 tiszt, 49 akció, Sepsiszentgyörgy járás: 4 tiszt, 75 akció.

Csak azokat az elvtársakat soroltuk ide, akik a III. és a IV. vonalon dolgoznak és akciókat indítottak el a 70. sz. parancs értelmében. A megnyitott ügyek operatív besorolását illetően azt jelenthetjük, hogy a jelenlegi 344 nyomozásból 181 felderítő jellegű és beépített ügynökökkel rendelkezik, 162 viszont nem. Az hírszerzői hálózatunk kiterjesztése céljából és az elindított nyomozások ügynökökkel történő lefödése végett a 70. sz. parancs megjelenése óta 67 új ügynököt toboroztunk, 23-at állítottunk újra munkába,⁴⁶ és 35 információközlésre alkalmas volt besúgót és új elemet vettünk nyilvántartásba. A parancs értelmében a rekrutálásokról 31 esetet nyílt formában⁴⁷ végeztünk el.

Megjegyezzük, hogy a rekrutálásokra más ügyekben is, mint pl. felekezetek, tanuló ifjúság, a magyar nacionalisták követése céljából került sor, ugyanis a megnevezett elemek ebből a környezetből szolgálhatnak információkkal. Egyes rekrutálás kimondottan sajátos volt, mivel az újonnan toborzott ügynökök révén a megfigyelt elemek olyan tevékenységeiről is híreket szereztünk, amelyekről eddig nem volt tudomásunk. Így a Toró Árpád ügyében, aki a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem negyedéves hallgatója,⁴⁸ aki a magyarországi esemé-

45 Románul *acțiuni individuale*.

46 Az 1956-ban történt „leépítést” követően, amikor a nem megfelelő ügynököket dekonspirálta az állambiztonság.

47 Így próbáltuk lefordítani az eredeti román kifejezést: *acțiuni deschise*.

48 Toró Árpád elkerülte a letartóztatást, elvégezte az orvosi egyetemet, és Székelyudvarhelyen élt. 1990-ben az Orbán Balázs Közművelődési Egyesület egyik alelnökévé választották.

nyek alatt nacionalista és szovjetellenes magatartást tanúsított, aki kezdeményezője volt az úgynevezett Ady-kör létrehozásának, amelynek az volt a célja, hogy a fiatalságot kivonja az IMSZ és a pártszervek befolyása és ellenőrzése alól, rekrutálás céljából (...⁴⁹) neve merült fel. A megnevezett személyével kapcsolatosan anyagunk van arról, hogy a magyarországi események alatt ellenséges magatartást tanúsított, és arról is van információnk, hogy két nő orvossal is szexuális kapcsolatot létesített. A jelöltünkről készült tanulmány alapján kiderült, hogy az illető megfelel az ügynöki tevékenység minden feltételének, így elkezdjük a beszerzését. A beszerzés során beismerte az említett tetteket és azt kérte, hogy tegyük lehetővé azok jóvátevését. Nagyon értékes, számunkra eddig ismeretlen információkat szereztünk az Ady kör létrehozásáról, a kezdeményezőkről, a vezetőkről és azoknak néhány szegedi diákkal való kapcsolatáról. A szegedi diákok még a magyarországi események előtt látogatták meg a marosvásárhelyi Orvosi és a Gyógyszerészeti Egyetemet, és ők sugallták az Ady-kör létrehozását a magyarországi Petőfi körök mintájára, amelyek jelentős szerepet játszottak az ellenforradalom kirobantásában. Az ügynökönő egy hajdani kizsákmányoló lánya, és élvezzi a követett egyén és más elemek bizalmát, akikről már elkezdte az adatok közlését.

A hajdani Nyilaskeresztes Párt Maros megyei vezetőségének tagja, Tolokán Márton és a párt marosvásárhelyi szervezetének alelnöke, Kiss Ferenc egyéni nyomozása kapcsán lehetséges informátorként a Nyilaskeresztes Párt Csík megyei vezetőjének, Dóczi Jánosnak a neve merült fel, aki jelen pillanatban Marosvásárhelyen lakik. A jelölt, aki hajdanán nagykereskedő volt, most hivatalnokként dolgozik, és amikor munkatáborba⁵⁰ vitték, nagyon keveset ismert be a Nyilaskeresztes Pártban betöltött szerepéről. Összegyűjtöttük a múltbeli politikai tevékenységéről szóló információkat, és a mostani ellenséges megnyilvánulásairól is van anyagunk. A beszerzését ezekre és a jelenleg másodéves orvostanhallgató lánya iránti ragaszkodására alapozzuk. A beszerzés során beismerte a Nyilaskeresztes Pártban folytatott tevékenységét. A megnevezettől tizenkét hajdani nyilaskeresztes vezetőről kaptunk információt, amely alapján el tudtuk készíteni a párt Csík járási vezetőségének vázlatát. Az információközlési lehetőségei mellett más városokban is fel lehet használni, ahol a sok az ismerőse a magyar nacionalisták és a hajdani nyilaskeresztesek körében. A megnevezett sikeres beszerzésében szerepet játszott a lánya iránti ragaszkodása is. Azt nyilatkozta, hogy a lányáért bármit megtesz.

Habár a 70. sz. parancs előírja, hogy minden ügy esetében szükséges az informatív lefedés⁵¹ is, ezt az előírást nem tudtuk minden esetben betartani. Mivel egyes járásokban, mint pl. Kézdivásárhely, Sepsiszentgyörgy az ügynökök aránya túl kicsi a lakosság számához viszonyítva, az ügyek körülbelül 46%-hoz nem sikerült

49 Az illető nevét a román állambiztonsági levéltár anonimizálta.

50 UM - *Unitate de muncă*. A kényszermunka alkalmazását a 6/1950. sz. minisztertanácsi rendelet tette lehetővé Romániában. Dóczi Jánost már 1948-tól nyilvántartották a Nyilaskeresztes Párt Csík vármegyei vezetőjeként. ANIC, CC PCR, Secția Organizatorică, dos. 147/1948, 193. f.

51 Románul *incadrarea informativă*. Értsd: a nyomozás ügynökökkel való lefedése.

ügynököket szerezni. Így Sepsiszentgyörgy járásban a négy ügynök, akik közül egy a hírszerzésben dolgozik, 75 elkezdett ügyön dolgozik. Kézdivásárhely járásban két ügynök összesen 49 ügyet kezdett el. Így néhány megnyitott ügy esetében még konkrét munkaterv sem készült.

Amellett, hogy a meglévő ügynökhálózat nem tudja informatív szempontból leföldni az összes ügyet, egyes ügynökök tevékenységében is számos hiányosság tapasztalható. Az ellenséges elemek közé való beépülésben nagyon sok esetben nem használták ki az összes rendelkezésükre álló lehetőséget, nem erősítették meg intim kapcsolataikat az érintettekkel. Így nem minden esetben adódott lehetőség, hogy beépüljenek ezen elemek titkos szervezeteibe. Nagyon sok ügryől nincs informatív anyag, vagy ami létezik, gyenge minőségű.

A járási ellenőrzések során az is kiderült, hogy a munkatervek nagyon sok elkezdett ügy esetében pusztán formálisak. Olyan ügynökök felhasználását és irányítását írták elő, akiknek nem volt valós esélyük arra, hogy számukra kijelölt elemekről információkat szerezzenek. Példaként említhető a Bányász Sándor ellen nyitott egyéni ügycsomó, aki tagja volt, az Erdélyi Párt Csík Megyei Bizottságának, a párt a Gyergyói járási Gyergyóújfalu községi vezetője volt, és mindezek mellett kulák származású. Ez ügyben a gyergyóújfalusi mezőgazdasági referenst, a hűséges elemként ismert Máté Istvánt jelöltük ki, de az általa betöltött tisztség miatt nem tud intímabb kapcsolatba lépni a megfigyelttel, és csak közvetett információk átadására képes.

Az Erdőszentgyörgy járási Szabadi István hét általános osztályt végzett földműves ügyében, aki a Magyar Újjászületés Pártjának volt községi vezetője Székelybere faluban, „Zoltán” ügynököt jelöltük ki. Az ügynök általános orvos Szovátán, és annak ellenére, hogy ő is tagja volt a Magyar Újjászületés Pártjának, nem áll semmiféle kapcsolatban a megfigyelttel, sőt a rendkívül nagy műveltségi különbségek miatt mindennemű közeledése gyanút keltene a megfigyelttben.⁵² Néhány esetben az összeállított munkatervek is formálisak, hiányoznak a konkrétumok. A különböző ügyek ügynökökkel való leföldésénél csak az áll, hogy ügynököket kell beszervezni, de az már nem szerepel, hogy ki is lesz a beszerzendő egyén, és hogy milyen információszerzési lehetőségei vannak. Kovács László az Erdélyi Párt színeiben a horthysta parlament szenátora volt⁵³, jelenleg a Régen járási Vajdaszentiványon lakik. Az ellene indított egyéni ügyiratban előírták, hogy ez év május 20-ig az ügy fedezésére beszerveznek egy ügynököt, de az, hogy kik közül válogatnak, már nem szerepelt. Mindez előfordult más, elindított ügyek esetében is.

52 Szabadi Istvánt később letartóztatták és elítélték.

53 Az információ pontatlan. A *Magyarország Tiszti Cím- és Névtára* című kiadvány szerint az 1940–1944 között magyar országgyűlésben nem szerepelt Kovács László nevű észak-erdélyi behívott képviselő. Az említett politikus dr. Kovács Károly lehet, aki 1940–1944 között Csík megye főispánja volt, és 1943-ban az Erdélyi Párt nagyválasztmányi ülésen is részt vett (Egry Gábor: *Az erdélyiség színeváltozása. Az Erdélyi Párt ideológiája: identitáspolitikai elemzési kísérlet*, Budapest, 2006. Kézirat). A kiadványban szerepel továbbá egy Kovács László nevű ügyvéd, aki a marosvásárhelyi ügyvédi kamara tagja volt 1940–44 között, de politikai szerepet nem vállalt (*Magyarország Tiszti Cím- és Névtára 1944*, 676. p.).

Ugyancsak a járási ellenőrzések során derült ki: egyes járásokra az tendencia is jellemző, hogy a 15. sz. parancs alapján eltávolított, nem megfelelő ügynököket is visszaveszik az ügynökhálózatba. Ezt a lépést csupán azzal indokolják, hogy az illető ügynök egy településen lakik a nyilvántartásba vett egyénnel. Az informatív hálózatunk megerősítése, a munka minőségének javítása céljából lépéseket tettünk a gyengébben teljesítő ügynökeink ellenőrzésére, és a nem megfelelő ügynökök eltávolítására. Így a 70. sz. parancs értelmében három nem megfelelő ügynököt bocsátottunk el. Más ügynökök, mint pl. „Balogh”, akiről azt feltételezzük, hogy kettős ügynök, ellenőrzés alatt állnak. Ez az ügynök az utóbbi időben a Toró Árpád negyedéves egyetemi hallgató, a Koródi Ferenc egyetemi tanár és a Bálint Jenő tanársegéd ellen indított csoportos ügyön dolgozott.⁵⁴ Ezekről az elemekről jelezte, hogy gyakran találkozunk, és az Orvosi és Gyógyszerészeti Intézetben nacionalista megnyilvánulásaik vannak, valamint az egyetemi előadásokban cáfolják a progresszív tanokat. Az ügynököt, aki jelenleg a tartományi néptanács autószerelője és aki a horthysta hadseregben hadnagy volt, 1949-ben elítélték a Magyar Népköztársaság határának illegális átlépéséért. 1956. október 15-én Magyarországra távozott a szerveink tudta nélkül, ahonnan csak 1956. december 30-án tért vissza. A találkozások során az ottani cselekedeteiről nem nagyon beszélt. 1957. márciusában a jugoszláv küldöttség néhány tagja Marosvásárhelyre látogatott. Az egyik ügynökünk látta „Balogh”-ot a jugoszlávok autójában ülni. „Balogh” azt mondta: a jugoszlávok arra tettek utalásokat, hogy sok pénzt tudna keresni. „Balogh” ügynök az elromlott jugoszláv autó javítása közben került kapcsolatba a diplomatákkal. Rövid idővel ezután „Balogh”, akit operatív megfigyelés alá helyeztünk, Bukarestbe utazott egy küldöttséggel. Megállapítottuk, hogy meglátogatta a Jugoszláv Követséget, anélkül, hogy ezt jelezte volna a vele kapcsolatban álló tartótisztnek. A fent megnevezettet megfigyelés alá helyeztük, hogy kideríthessük a kapcsolatait és tevékenységét. Ebben az ügyben „Bartos” és „Orbán Mária” ügynököket bízunk meg, akiknek erre jó lehetőségeik vannak, mert közel állnak hozzá. Még létezik hét ügynök, akik őszintesége megkérdőjelezhető.

Annak ellenére, hogy még hiányosságok észlelhetők az ügynökök irányításában és az informatív ügyek lefödésében, az eddigi anyagokból sikerült megismerni a magyar nacionalisták tevékenységének bizonyos vetületeit és néhány, általuk használt ellenforradalmi módszert. Ilyen módon a magyar nacionalista elemek tendenciózusan értelmezték a „Patria 7” szervezet céljait⁵⁵. A szervezetet, amelyet a Securitate szerveinek sikerült felszámolniuk, hajdani vasgárdisták alkották néhány ortodox pap vezetése alatt. A magyar nacionalisták szerint ez a szervezet

54 Koródi Ferenc a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyászati Intézet orosz nyelv tanára és az egyetem 1956-ban alapított táncgyűjtésének népszerű vezetője volt. 1959. elején politikai kampány indult ellene, március 9–10-én leleplezték két, előbb az OGYI dísztermében, majd a Kultúrpalotában megtartott gyűlésen, amelyen az RMP KV-től Leonte Răutu és Mogyorós Sándor vett részt (ANDJM, fond 134, dos. 224/1959, 86–96. p.). Ezt követően letartóztatták magyar nacionalizmus vádjával és 7 év börtönre ítélték. Forrás: Barabás Béla–Péter H. Mária (szerk.): *A marosvásárhelyi magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzés 50 éve*, Budapest, TLA, 1995, 258. p.

55 Ez volt a Ioan Faliboga által vezetett szervezkedés fedőneve.

a magyarok tömeges meggyilkolását tűzte ki céljául. Ezek a híresztelések zaklattottságot, nyugtalanságot ébresztettek a magyar emberekben, főleg a tartomány vidéki településein. Az is megtörtént, hogy Gyergyószentmiklós egyik negyedében a magyar lakosság önvédelmi előkészületeket tett.

A tartomány Mezőbánd nevű községében amikor az egészségügytől kimentek beoltani az iskoláskorú gyerekeket, elterjedt az a híresztelés, hogy a magyar gyerekeket tulajdonképpen méreggel oltják be. A gyerekek a hírek hallatán elmenekültek az iskolából, és még másnap se jelentek meg a tanórákon. A helyzet súlyosságának ismeretében a Román Munkáspárt Tartományi Bizottsága megtette a szükséges ellenlépéseket és felszámolta a híreszteléseket.

1957. február végén a magyar nacionalista elemek azt híresztelték Marosvásárhelyen, hogy márciusban a magyar ellenforradalmi erők újabb lépéseket tesznek majd, a március 15-ei ünnepeket a magyar munkás- és parasztkormány ellen fogják fordítani, és hogy ez ki fog terjedni Erdélyre is. Márta Ivor marosvásárhelyi orvos⁵⁶ több embernek is azt magyarázta, hogy a magyarországi MUK jelszó tulajdonképpen azt jelenti, hogy „Márciusban Újra Kezdjük”. Kuti András [Endre?⁵⁷] volt nagykereskedő és Erdélyi Párt-tag azt terjesztette, hogy márciusban Magyarországon újrakezdődnek az ellenforradalmi cselekedetek, ez ki fog terjedni Erdély területére is, és hogy akkor ő lesz majd az első, aki fegyverrel fog harcolni az oroszok ellen. Az elsőt [Márta Ivort] informatív megfigyelés alá helyeztük, a második esetben pedig elkezdtük az anyaggyűjtést, hogy bíróság elé állíthassuk.

A tantestületekben is léteznek magyar nacionalista és ellenséges elemek, akik megpróbálták saját céljaikra felhasználni a magyarországi eseményeket, táplálva ezzel a magyar nacionalizmus szellemét a diákokban. Ilyen eset pl. Köncei Ádám gyergyószentmiklósi középiskolai tanár esete is, aki március 15-e körül nyelvtani elemzés ürügye alatt olyan jelszavakat beszéltetett meg a diákokkal, amelyek nacionalista vitákat gerjesztettek. A IX/A osztályban például a következő jelszót adta ki dolgozatban: „Rabok legyünk, vagy szabadok? Ez a kérdés, válaszokat!” (az idézet részlet Petőfi egyik verséből, amelyet felhasználtak a magyarországi ellenforradalmárok is). Egy másik dolgozatnak a következő címet adta: „A nemzet megvédi magát mindenféle agresszió ellen, a nemzet nem fél attól a szent harctól, melynek neve forradalom”. Ezzel arra akarta buzdítani a diákokat, hogy érezzenek együtt a magyarországi ellenforradalommal. A fent megnevezettet eltávolították a tanügyből, és mi is nyilvántartásba vettük.

1957 áprilisában Marosvásárhelyen az a hír terjedt el, hogy Erdélyt visszacsatolják Magyarországhoz és a zavargások elkerülése végett a Román Népköztársaság területére szovjet csapatok fognak bevonulni. Ezt a hírt többek között Teleky [Teleki] Ádám,⁵⁸ hajdani földbirtokos és Kelcz Simon, Temesvár tartományi

56 Márta Ivor urológusprofesszor, a kilencvenes években az Erdélyi Református Egyházkerület főgondnoka, Frunda György szenátor apósa.

57 Kuti András sorsáról nincsenek információink. Dávid Gyula adatbázisában azonban egy Kuti Endre nevű személy szerepel (szül. 1908-ban), akit 1956 után tartóztattak le.

58 Teleki Ádám grófot 1951-ben ítélték el a Márton Áron-perben (lásd a 20. sz. iratot). 1955-ben szabadult,

hajdani földbirtokos gróf is megvitatták. Kelcz Simonnak jelenleg Marosvásárhelyen jelöltek ki kényszerlakhelyet. Teleky Ádám azt állította, hogy mindez Kádár János moszkvai látogatásán dőlt el.

A magyarországi események hatására a magyar nacionalista elemek igyekeztek különböző ellenséges szervezeteket létrehozni azért, hogy a Román Népköztársaság demokratikus népi hatalma ellen tevékenykedhessenek. Így pl. Szabó Mózes, a marosvásárhelyi Kalapács szövetkezet vezetője több embert is toborzott egy szervezetbe, amelynek az volt a célja, hogy 1957 májusában, miután elegendő lőszer és fegyvert szereznek, felvonuljanak a hegyekbe, ahonnan terrorista és diverziót keltő cselekedeteket hajtsanak végre.⁵⁹ A fent megnevezett és a grófi származású Teleky [Teleki] Erzsébet több ellenforradalmi hangulatú röpcédulát sokszorosított és terjesztett, lázadásra buzdítva a lakosságot. A szervezet négy azonosított tagját letartóztatták és nyomozást indítottak ellenük.⁶⁰

Elkezdtük azoknak az magyar nacionalista elemeknek a követését is, akik a magyarországi események alatt Magyarországon tartózkodtak, és onnan különböző kapitalista országokba mint pl. Ausztria, Svájc, Németország távoztak, ahonnan aztán visszatértek, és mi nem ismerjük visszatérésük igazi célját. Pl. Kertész Béla udvarhelyi járási orvos 1956 szeptemberében Magyarországra távozott, és csak 1957. április 17-én tért vissza. Az ebből az időszakból megszerzett leveleiből megállapítottuk, hogy Kertész egy darabig Svájcban is tartózkodott, majd később jelentkezett Románia budapesti követségén, ahol a Román Népköztársaságba való utazáshoz szükséges iratokat kért, mondván, hogy a magyarországi események alatt elveszítette az útlevelét. Azért, hogy megállapítsuk, milyen célból utazott Svájcba és milyen kapcsolatai vannak, fent említett személyt nyilvántartásba vettük.

A 70. sz. utasítás értelmében megalakított ügynökhálózat mozgósítása eredményeként operatív szempontból már fontos anyagok kerültek elő, amelyekből a követett elemek néhány cselekményére is fény derült. A Nagy Jenő (gyógyszerész, az Erdélyi Párt volt tagja), Duha Tibor⁶¹ (ügyvéd, az Erdélyi Párt megyei bizottságának tagja) és a Bakaló Zoltán⁶² (a Nyilaskeresztes Párt marosvásárhelyi szervezetének hajdani vezetője) elleni csoportos eljárás olyan anyagok alapján indult el, amelyek szerint a megnevezettek talán egy ellenforradalmi csoportot hoztak létre. Ioan Faliboga, aki a „Patria 7” nevű, 1956 őszén leleplezett szervezet vezetője volt, kihallgatásakor azt állította, hogy egyesülni akart velük, aztán meg át akarta venni a vezetését annak a magyar szervezetnek, amelynek vezetői a fent

attól kezdve kényszerlakhelyen élt Marosvásárhelyen.

59 Szabó Mózesről nincsenek információink.

60 Az 1938-ban született Teleki Erzsébet szerepel a Dávid Gyula által szerkesztett 1956-os internetes adatbázisban (http://www.transindex.ro/images/leo/cikkek/cikkek_15047.xls; <http://www.eme.ro/erdelyi56/adatnevsor.htm>). Az ellene hozott ítéletről nincsenek azonban információink.

61 Dr. Duha Tibor 1940–1944 között a marosvásárhelyi ügyvédi kamara elnökhelyettese volt (*Magyarország Tiszti Cím- és Névtára 1944*, 676. p.).

62 Az 1911-ben született, jobboldali multú Bakaló Zoltánt 1959. szeptember 17-én tartóztatták le Marosvásárhelyen. A Magyar Autonóm Tartomány Katonai Ügyészsége a BTK 209/2. paragrafus a) pontja alapján, a társadalmi rend elleni tevékenység miatt helyezte vád alá. Az ellene folytatott eljárás következményeiről nincsenek információink.

megnevezett személyek voltak. Ennek a szervezetnek egy független, svájci mintájú központi igazgatással rendelkező, szabad Erdély megteremtése volt a célja. Az ügy lebonyolításának biztonsága végett beszerveztük „Barabás” ügynököt, ugyanakkor beépítettük „Papuk” ügynököt. Az eddig kapott anyagokból az derült ki, hogy a fent említettek kapcsolatot tartanak egymással, és több magyar nacionalista, sovén megnyilvánulásuk is volt. Ezen elemek ellenséges tevékenységének leleplezését és dokumentálását egy meghatározott terv alapján végezzük el.

1957 januárjában a tartomány több lakosa kapott névtelen leveleket. Ezek tartalmából arra lehet következtetni, hogy létezik egy ellenforradalmi csoportosulás, amely a „Titkos Forradalmi Szervezet” nevet viseli, és a szervezők szerint az a célja, hogy a magyarországi eseményekkel szimpatizáló új tagokat toborozzon. Ugyanakkor a párttagok, a Securitate szervei és az aktivisták elleni cselekményekre buzdít. A magyar nyelven írt levelekben azt tanácsolják a címzetteknek, hogy sokszorosítsák és terjesszék a levelet. Az informatív-operatív lépéseknek köszönhetően Veress Sándor személyében beazonosítottuk a levél egyik szerzőjét. Az illető az Erdőszentgyörgy járásban található gyulakuti Vörös Csillag hőerőmű hivatalnok, nacionalista elem és a Magyar Újjászületés Pártja egyik hajdani tagjának fia.⁶³

Az akció sikeressége végett tanulmányozás alá vettük a Kézdivásárhely járási Dálnok községből származó I. D⁶⁴-ét, akiről kiderült, hogy ő is kapott ilyen levelet, de ezt nem jelentette a hatóságoknak. A fentiek alapján kivizsgáltuk az ügyet, amelynek során a vádlott elismerte a levelek létezését és eltitkolását, valamint azt is elmondta, hogy Gyulakuta községben, ahonnan a leveleket küldték, egyetlen ismerőse van, Veress Sándor, akinek kézírását fölismerte a borítékon. Egy sikeres történet segítségével beszerveztük és kiküldtük Gyulakuta községbe, ahonnan azt jelentette, hogy létezik egy szervezet, amelynek az a célja, hogy létrehozza a független Erdélyt. A független Erdély svájci minta alapján lenne megszervezve. Az ügynök azt is megállapította, hogy a megfigyelés tárgya egy, az Erdőszentgyörgy járási Balavásár községből származó kulákkal is kapcsolatban áll, aki az ügynökünk jelenlétében kért utasításokat Veress Sándortól arról, hogy miként cselekedjen. Mivel az ügynökünk azt is jelentette, hogy a szervezet vezetője talán egy marosvásárhelyi egyetemi tanár, a szervezet összetételének kiderítése céljából konkrét munkatervet állítottunk össze. Beszerveztük „Csabai Endre” és „Fábián Károly” ügynököket, akik jó kapcsolatokat ápolnak a megfigyelt személlyel.

Az eddig kapott informatív anyagokból az derült ki, hogy a magyar nacionalista körök és a papság ellenforradalmi megnyilvánulásai összefonódnak. Ilyen eset pl.

63 Veress Sándort (Brassó, 1930) az Erdőszentgyörgy-gyulakutai hőerőmű közigazgatását, 1957. június 20-án az ún. Kisküküllő-menti csoport tagjaival együtt letartóztatták. Ezek: Németh Zoltán, a hőerőmű jogtanácsosa, Ravasz Győző erdőszentgyörgyi főkönyvelő, Elekes Balázs albisi lakos, Veress Zoltán, Veress Sándor testvére, a hőerőmű technikus, és Szilveszter Balázs hármásfalui lakos. A csoport 1956. novemberétől 1957. januárjáig a Magyar Autonóm Tartomány területén röpcédulákat terjesztett, amelyben a kommunista ideológiát és a rendszert támadták, valamint megalakították a *Titkos Forradalmi Szervezet* illegális csoportot. Veress Sándort 1957-ben 25 év kényszermunkára, Zoltán öccsét 7 év börtönre ítélték. Bővebben lásd *Magyar 56. I.*, i. m. 222-225. p.

64 Az említett személy nevét anonimizáltuk.

a csíkszeredai Fodor Pál mérnök esete is, aki meglátogatta Márton Áront és beszélt vele. A beszélgetés során a mérnök felvetette Magyarország régi határainak visszaállítását is, amely célból szerinte fegyvereket kell beszerezni. A püspök is kifejtette a véleményét, miszerint Erdélyben autonóm területeket kellene követelni, és ehhez pedig tömegmegmozdulásokra lenne szükség. Fodor Pál erre azt felelte, hogy mozgósítani lehetne a régi politikai pártok és szervezetek vezetőit, és ha ez szükséges, ő felveszi a kapcsolatot ezekkel.⁶⁵

A III. Alosztály közreműködésével egy konkrét munkatervet állítottunk össze, hogy követhessük a megnevezett mérnök tevékenységét, és hogy fölfedhessük a magyar nacionalista politikai pártok és szervezetek vezetőivel ápolat kapcsolatait. Mivel jó képességű ügynökökre van szükségünk, újra munkába állítottunk egy régi informátort, akiről kiderült, hogy jó lehetőségei vannak új információk szerzésére.

A Csík járáshoz tartozó Kászónáltíz községben lakó György Gábor római katolikus esperesről, aki az Erdélyi Párt megyei bizottságának is tagja volt, megtudtuk, hogy a fent megnevezett Márton Áron püspök utasítására 1957-ben meglátogatta az esperesség parókiáit, és az ellenőrzés leple alatt az egyházi dolgokhoz egyáltalán nem kapcsolódó információkat gyűjtött. Például, hogy a faluban létezik-e kollektív gazdaság, hogyan viselkednek a hatóság hivatalos emberei a papokkal, milyen a kollektivisták hangulata és egyebek. A megnevezett esperes az általa összegyűjtött információkat a kászoni Ferencz Sándor papon keresztül juttatta el a püspökhöz. A megfigyelt informatív felügyeletét „Csíki”, „Ionescu” és „Halász” ügynökökre bíztuk.

A 70. sz. parancs értelmében fokoztuk Augustin Adonie hajdani vasgárdista elfogására irányuló tevékenységet. Augustin Adonie 36 éves tanár, aki egy 1948-ban lefűlelt, marosvásárhelyi ellenséges vasgárdista szervezetnek volt a tagja. Adonie Augustint nem sikerűlt elfogni, így távollétében ítélték el 7 év börtönbűntetésre. Ez ügyben kielemeztük, majd beszerveztük „Florea” ügynököt, aki állatorvosi képesítésű, hajdani vasgárdista, és jó kapcsolatban áll a szökevény egyik rokonával, aki arra kérte az ügynökűnköt még beszervezése előtt, hogy érdeklődj meg, hogy az amnesztiáról szóló rendelet érinti-e a szökevényt. Mi megtudtuk ezt, és egy, „Luca” ügynöktől szerzett régi, kitalált történetet felhasználva letartóztatuk, majd beszerveztük. A beszervezés alatt beismerte, hogy a szökevény rokona arra kérte, érdeklődj meg, hogyan lehet rendezni a szökevény helyzetét. Az ügynök megállapította, hogy a rokon ismeri a szökevény tartózkodási helyét. A szökevény rokonát letartóztattuk, és kihallgattuk. A kihallgatás során elmondta, hogy hol található a szökevény búvóhelye, akit letartóztattunk.

A legtöbb esetben az elért eredmények gyengék mindazok ellenére, hogy egyes esetekben már az első anyagokból kikörvonalazódik a követett elemek ellenséges tevékenysége. Ez annak tudható be, hogy ezeket az ügyeket csak most nyitottuk

65 Fodor Pál (1903–1966), Márton Áron szűk baráti köréhez tartozó mérnök. Dobai István kolozsvári jogász hazaárulási ügyével hozták kapcsolatba és 1958. február 27-én három társával együtt (Hajdu Géza, Szentmártoni Bálint, Szócs Ignác) 25 év kényszermunkára ítélte a kolozsvári Katonai Törvényszék az államrend elleni felforgatás vádjával. 1964. július 28-án szabadult.

meg és annak is, hogy a létező ügynökhálózattal, a legújabb toborzások ellenére sem tudjuk lefedni az összes ügyet.

A jövőben arra fogunk törekedni, hogy fokozzuk az ellenforradalmi cselekedetekre képes elemek megfigyelését, és hogy a lehetőségeinkhez mértén minden ügyet képesek legyünk megfelelő ügynökhálózattal lefedni. Az ügynökhálózat irányításában arra is figyelemmel leszünk, hogy az ügynökök minden kapcsolatát kihasználjuk. A jövőben a hajdani politikai pártok vezetőinek ügyében tekintettel leszünk arra, hogy az ügyekhez megfelelő ügynökhálózatot tudjunk biztosítani. Elsődleges célunk lesz, hogy föltárjuk: ezek a szervezetek milyen kapitalista, nacionalista szervezetekkel állnak kapcsolatban, és ebben milyen kapcsolathálózatot használnak. A 70. sz. parancs végrehajtásának értelmében erőfeszítéseket fogunk eszközölni abból a célból, hogy az ügynökhálózatunkat minél több jó képességű ügynökkel tudjuk kibővíteni. Olyan ügynökökkel, akiknek lehetőségük van beépülni ezen ellenforradalmi szervezetekbe.

A BM Tartományi Igazgatóság parancsnoka
Kovács Mihály alezredes

ACNSAS, fond Documentar, dosar 202, 54–68. f. Géppel írt román nyelvű jelentés magyar fordítása.

73.

A magyar Külügyminisztérium román referensének feljegyzése Wilhelm Einhornnal, a budapesti román nagykövetség első titkárával folytatott beszélgetéséről⁶⁶

Budapest, 1957. április 29.

I. sz. Politikai Osztály	1./ Horváth I. miniszter
Rómán Referatura	2./ Sík E. miniszterhelyettes
György Jenő főelőadó	3./ Sebes I. miniszterhelyettes
88./szig. titk/Má/57	4./ Csatornai K. osztályvezető
5./ Gyáros L. osztályvezető	
6./ Osztály /2/	

Korábbi feljegyzésemben már említettem, hogy a méhkeréki román katonai emlékmű felavatásán a budapesti román nagykövetség részéről Wilhelm Einhorn első titkár, Virgil Podrumaru harmadtitkár utazott le. Útközben egy éjszakát

⁶⁶ Wilhelm Einhorn (Einhorn Vilmos), magyar-zsidó származású állambiztonsági tiszt. Dennis Deletant szerint a spanyol háborúban harcoló, majd a Szovjetunióban élő E. V. 1944 előtt az NKVD tisztje, 1945–1948 között a kolozsvári Rendőrkapitányság politikai részlegének főfelügyelője (románul *Şeful serviciului Poliției de Siguranță*: ACNSAS, fond Penal, dosar 254, vol. 10, 51. f.), 1948-tól a Népvédelmi Hatóság (*DSDP – Direcția Generală a Securității Poporului*) Titkárságának igazgatója, 1951-től a Securitate elhárító osztályának (*Dirrecția I.*) helyettes vezetője volt. Ebben a minőségben – diplomáciai fedőállással – került 1956 végén Budapestre. További pályafutásáról nincsenek információink. E. V. életrajzi adatai Oprea: *Banalitatea răului*, i. m. 34. p.